

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

ERITYISKASVATUKSEN AMMATILLISET ERIKOISTUMISOPINNOT

Kuntouttava vankityö ja sen arviointi

Mari Luomala

2006

LUOMALA MARI: Kuntouttava vankityö ja sen arviointi

Tampereen ammattikorkeakoulu

Erityiskasvatuksen ammatillisten erikoistumisopintojen kehittämishanke 37 s

Ryhmän opettaja Päivi Lehtonen

Joulukuu 2006

Asiasanat: vankeinhoito, kuntouttava työtoiminta, arviointi

TIIVISTELMÄ

Työni Oulun vankilassa muuttui syksyllä 2006 työmestarista erityisohjaajaksi. Juuri tuolloin muuttui vankeinhoitoalalla moni muukin asia. Pitkään valmisteltu uusi vankeuslaki organisaatiomuutoksineen astui voimaan 1.10.2006 ja toi mukanaan merkittäviä uudistuksia etenkin vankitoimintojen järjestämiseen.

Pystyäkseni paremmin hahmottamaan uuden vankeuslain asettamia tavoitteita sekä uutta toimenkuvaani, olen kehittämishankkeessani käsitellyt uuden vankeuslain tuomia muutoksia vankeinhoidossa yleisesti, mutta etenkin vankilan kuntouttavan työtoiminnan kannalta. Lisäksi olen laatinut teoriapohjaa mm. vankien kriminogeenisista tekijöistä, rikollisuutta selittävistä teorioista, rikostaustoista, kuntoutuksen suunnittelusta ja tavoitteista sekä siitä, miten ne kaikki viime kädessä nivoutuvat rangaistusajan suunnitelman laatimiseen.

Vankiloiden valmentavassa ja kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevien työnjohtajien sekä ohjaajien yhtenä uutena tehtävänä on arvioida vankien työ- ja toimintakykyä. Kehittämishankkeeni loppuosa sisältää yhtenäisen arviointimenetelmän arviointiperusteineen vankilan työnjohtohenkilöstön ja sijoittajayksikön erikoissuunnittelijoiden yhteiseksi työkaluksi. Siitä huolimatta että olen laatinut arviointiperusteet omaan kirjansitomoni työryhmäni toimintaan peilaten, ei estä perusteita käyttämästä muissakin kuntouttavan työn muodoissa.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	5
2. VANKEUSLAKIUUDISTUKSEN TAUSTAA	7
2.1. Lakiuudistuksen päätavoitteista	7
2.2. Täytäntöönpanon aloittaminen ja vankilaan sijoittaminen.....	7
2.3. Vankeinhoitolaitoksen organisaatio	10
3. OULUN VANKILA	11
3.1 Yleistä.....	11
3.2. Valmentava vankityö Oulussa.....	11
3.3 Vankilaopetus Oulussa	12
VANKIEN RIKOKSISTA JA TAUSTOISTA	13
4.1. Päärikokset	13
4.2. Vankilaan tuomittujen taustoista.....	13
4.3 Vankien oppimisvaikeudet	14
5. RIKOLLINEN KÄYTTÄYTYMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	15
5.1. Rikollisuutta selittävät teoriat.....	15
5.2 Kriminogeeniset tekijät.....	15
6. KUNTOUTUKSEN PERIAATTEET JA KRIMINOGEENISIIN TEKI- JÖIHIN VAIKUTTAMINEN	17
6.1. Kuntoutuksen tarpeesta.....	17
6.2 Kuntoutuksen periaatteet	18
6.3. Kuntoutuksen suunnittelu	19
6.4. Kuntoutustoimenpiteet	21
7. VALMENTAVAN TYÖN ROOLI KUNTOUTUKSESSA	22
7.1 Vankityön historiaa.....	22
7.2. Työtoiminta vankiloissa tänään	23
7.3. Työtoiminnan tavoitteet ja tehtävät	23

7.4. Valmentava vankityö	24
8. VALMENTAVAN TYÖN KEINOT, TAVOITTEET JA VANGIN ARVIOINTI.....	25
8.1. Valmentavan työn keinoja.....	25
8.2. Arvioinnin etiikasta.....	27
8.3. Havainnoinnit arvioinnin tukena.....	27
8.4. Vangin arviointi.....	27
8.5. Arviointisuunnitelma	28
ARVIOINTIKRITEERIT	28
8.6. Arvioinnin purku	32
POHDINTA	32

1. JOHDANTO

Vankeinhoito on elänyt kuluneena syksynä suurien muutoksien keskellä, kun uusi vankeuslaki ja organisaatiouudistus eli rake-hanke ovat astuneet 1.10.2006 voimaan. Rikosseuraamusalalla tapahtuneet muutokset vaikuttavat vaativilta ja koko työnäkökulmaa uudelleen suuntaavilta. Kuitenkin matka suunnitelmista niiden toteuttamiseen arkityössä, on todennäköisesti pitkä ja haastava. Vankilan henkilökunnastakin havaitsee kaksijakoisen suhtautumisen: toisia uusi arveluttaa, toisia sen tuomat mahdollisuudet innostavat.

Vankeinhoidossa tätä uutta näkökulmaa edustaa ajatus vangin rangaistusajan kulusta suunnitelmallisena ja tavoitteellisena muutosprosessina. Punaisena lankana toimii sijoittajayksikössä laadittava rangaistusajan suunnitelma jossa vedetään yhteen vangin uusimisriskitekijät, joihin ensi sijassa olisi vaikuttettava. Suunnitelma laaditaan jokaiselle vangille ja tavoitteena on saada selville millaista toimintaa kukin vanki tarvitsee, jotta vangin tilanne olisi parempi vankilasta vapautuessa kuin sinne tullessa. Rangaistusajan suunnitelmia laativa tiimi on moniammatillinen. Suunnitelman laativat sijoittajayksiköiden erikoissuunnittelijat haastattelemalla vankia, sekä yhdessä eri alojen ammattilaisten kanssa; sairaanhoitohenkilöstön, päihdetyöntekijöiden, kriminaalihuoltolaitoksen edustajien ja jne. Työhön ja koulutukseen liittyviä tarpeita karotetaan yhdessä työnjohdon kanssa.

Vankiloiden työnjohdolle vankien suunnitelmallinen arviointi on uusi asia. Arviointia vaikeuttaa myös se, ettei vielä ole muodostunut yhteisiä ja yksiselitteisiä käsitteitä. Työnjohto ja ohjaajat ovat kuitenkin vankien arvioinnin suhteen avainasemassa, seuraavathan he vankien toimimista päivittäin hyvinkin intensiivisesti. Hyvän arvioinnin lisäksi heidän tulisi osata pohtia etenkin myös sitä, mitkä asiat kulloinkin ovat merkittäviä vangin, vankeinhoidon ja yhteiskunnan kannalta.

Työnjohdolle on vaikeaa luopua perinteisestä vankiloiden ”ammattityöstä”. Tällä hetkellä ammattitaitoa vaativat työalat pystyvät kuitenkin työllistämään vain kaikkien hyväkuntoisimmat vangit. Kiistaton tosiasia on kuitenkin se että vankiloihin

vankeusrangaistustaan suorittamaan saapuvat vangit ovat päivä päivältä huonokuntoisempia ja yhä enemmän erilaisten tukitoimenpiteiden tarpeessa. He eivät sopeudu tavanomaisiin vankiloiden tarjoamiin ammattitöihin, vaan unohtuvat toimeettomina selleihinsä. Heidän kuntouttamisensa on vankeinhoitolaitoksen tärkein tehtävä.

Kehittämishankkeeni peruslähtökohta on ollut kehittää eräänlainen arviointityökalu ensisijaisesti valmentavan työn ohjauksessa toimivalle ja vankien työ- ja toimintakykyä arvioivalle työjohtohenkilöstölle, mutta myös sijoittajalaitoksessa rangaistusajan suunnitelmia laativille erityissuunnittelijoille. Arvioinnin ja suunnittelun tarkoitusta valottaakseni olen liittänyt tähän työhön alkuun teoriapohjaa jossa kerron mm. uudesta vankeuslaista ja vankeinhoidon uudesta organisaatiosta, sekä rikoksista, niiden taustoista ja rikollisuutta selittävistä teorioista. Loppuosassa on valmentavan työn keinoista, tavoitteista ja arvioinneista. Laatimani ns. arviointityökalu on sovellettu työjohtohenkilöstöä ajatellen sijoittajayksiköissä käytössä olevasta riski- ja tarvearvioista.

Laatimani kehittämishanke ryhtyy ”elämään” todennäköisesti vasta jonkin ajan kuluttua, kun paljon ennustettu vankien nopea virta läpi talomme saavuttaa suunnitellun tason. Vasta silloin (tällä hetkellä uinuva) arviointityö todella alkaa.

2. VANKEUSLAKIUUDISTUKSEN TAUSTAA

2.1. Lakiuudistuksen päätavoitteista

Vankeuden ja tutkintavankeuden täytäntöönpanossa on toteutettu 1.10.2006 laaja kokonaisuudistus. Vankeinhoidon kokonaisuudistuksessa korostuvat erityisesti vankeinhoitolaitoksen kaksi päätehtävää: velvollisuus huolehtia yhteiskunnan, henkilökunnan ja vankien turvallisuudesta sekä velvollisuus toimia vangin kanssa niin, että hänen valmiutensa elää rikoksetonta elämää paranevat. Vankeuslaissa vankeuden täytäntöönpano määritellään suunnitelmalliseksi ja hallitusti eteneväksi prosessiksi. Vangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jota laadittaessa arvioidaan vangin riski syyllistyä uuteen rikokseen ja määritellään toimenpiteet uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Niin ikään vangin yksilölliset, toiminnalliset ja turvallisuuteen liittyvät tarpeet ja edellytykset selvitetään. Arvioinnin perusteella vangille laaditun suunnitelman tavoitteena on vangin elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen. (Mohell & Pajuoja 2006,15)

2.2. Täytäntöönpanon aloittaminen ja vankilaan sijoittaminen

Täytäntöönpanon tavoitteet

- *Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (vankeuslain 1 luku 2 §)*

Täytäntöönpanon vaatimukset

- *Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöönpanoon siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti*

puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

(vankeuslain 1 luku 3 §)

Rangaistusajan suunnitelma

- *Vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten (rangaistusajan suunnitelma). Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Valvontasuunnitelmaan sovelletaan, mitä ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetussa laissa (782/2005) säädetään.*

Rangaistusajan suunnitelman sisällössä ja laajuudessa otetaan huomioon vangin rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saadut tiedot (vankeuslain 4 luku 6§)

Suunnitelman laatimismenettely

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan sijoittajayksikössä. Suunnitelmaa tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan. Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä kriminaalihuoltolaitoksen, sekä vangin suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa viranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on lisäksi vangin koti- tai asuinkunnan sosi-aali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa.

Suunnitelman toteutumista on seurattava. Suunnitelma on otettava uudelleen käsiteltäväksi säännöllisin väliajoin sekä myös, jos sitä ei noudateta. Suunnitelma seuraamisesta vastaa tähän tehtävään määrätty virkamies. (vankeuslain 4 luku 7§)

Toimintaan osallistumisen tarkoitus

- *Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.*
 - 1) *vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään*
 - 2) *ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä; ja*
 - 3) *tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa.*

Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. (vankeuslain 8 luku 1 §)

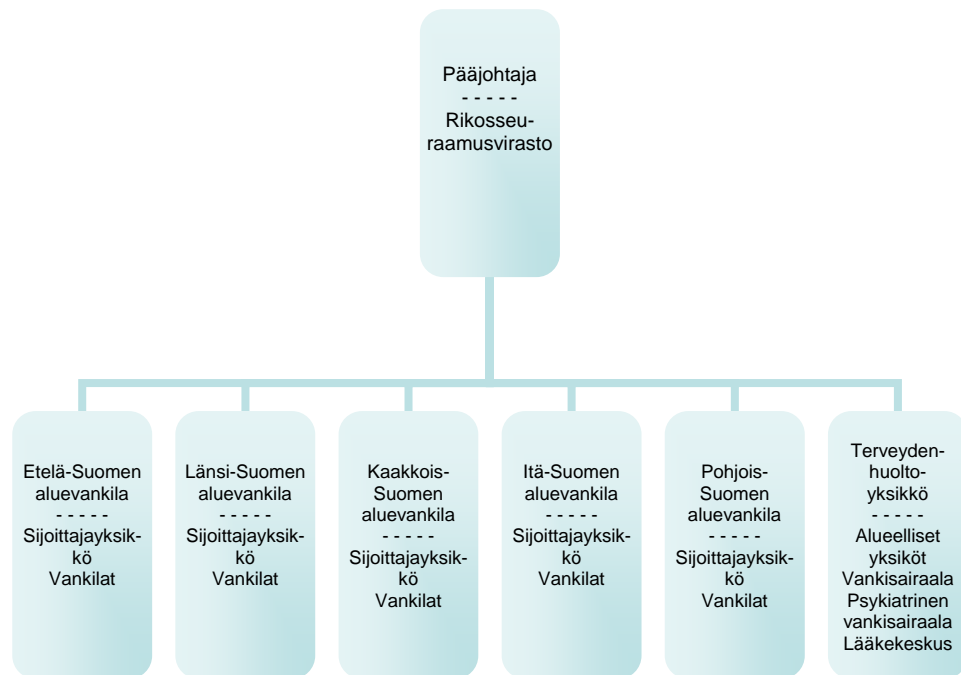
Ammattityö ja valmentava työ

- *Rangaistusaikana tehtävä työ on:*
 - 1) *vangin työtaitoa ylläpitävää ja työllistymistä edistävää työtä (ammattityö) ; tai*
 - 2) *kuntouttavaa, vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa työtä (valmentava työ).*

Ammattityön järjestelyssä seurataan asianomaisen alan teknistä kehitystä sekä käytetään ajanmukaisia työtapoja ja –menetelmiä. Valmentavan työn järjestämisessä seurataan lisäksi ammatillisessa kuntoutuksessa yleisesti noudatettavia menetelmiä. (vankeuslain 8 luku 5 §)

2.3. Vankeinhoitolaitoksen organisaatio

Vankeinhoitolaitokseen on kuulunut 1.10.2006 alkaen viisi aluevankilaa ja valtakunnallinen terveydenhuoltoyksikkö. Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja Esa Vesterbacka toimii myös rikosseuraamusviraston päällikkönä.

Aluevankila koostuu sijoittajayksiköstä ja vankiloista. Sijoittajayksikössä ei ole vankeja. Se on erikoistunut vankien toiminta- ja turvallisuustarpeiden arviointiin ja vastaa vankien rangaistusajan suunnittelusta sekä sijoittamisesta.

Vankeinhoitolaitoksella on tällä hetkellä käytössä olevia vankipaikkoja suljetuissa vankiloissa noin 2500 ja avolaitoksissa alle 1000. (www.vankeinhoito.fi)

3. OULUN VANKILA

3.1 Yleistä

Oulun vankila toimii ensisijaisesti pohjois-suomen alueen tutkintavankilana. Näin ol-
len vangitkin ovat pääsääntöisesti tutkintavankeja eli rikoksesta epäiltyjä vankeja.

*Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsit-
tely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.*

(Tutkintavankeuslaki 1 luku 3 §) Vankilaan tulo vaiheen jälkeen käynnistyy sijoitta-
jayksikössä rangaistusajan suunnitelman laatiminen. Tutkintavaiheen jälkeen vangit
siirtyvät suorittamaan rangaistustaan pääsääntöisesti joko suljettuun Pelson vanki-
laan tai vaihtoehtoisesti Ylitornion tai Kestilän avovankilaan.

Tutkintavangeilla ei tutkintavankiloissa ole osallistumisvelvollisuutta eri toimintoi-
hin, vaikkakin osallistuminen helpottaa vangin riski- ja tarvearviota ja rangaistusajan
suunnitelman laadintaa. *Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on
mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.* (Tutkintavankeuslaki, 4 luku 1 §)

Oulun vankilassa pannaan täytäntöön myös vankeus- ja sakonmuuntorangaistuksia.
Oulussa on 89 vankipaikkaa, joista yhdeksän on naisvangeille. Keski vankiluku
vuonna 2005 oli 107.

3.2. Valmentava vankityö Oulussa

Valmentavassa ja kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevat vangit työskentele-
vät mm. ”kirjansitomossa”, joka on yksi vankilamme monista työpisteistä. Sitomossa
työskentelevät vangit tekevät satunnaisesti myös muita töitä (kokoonpanotyötä, pie-
nimuotoista verhoilua, lasitöitä, askartelua jne. jne.)

Kirjansidonnalla on Oulun vankilassa pitkät perinteet; työtä on tehty jo useita kym-
meniä vuosia. Nykypäivä tietokoneineen ja sähköisine arkistointimenetelmineen ei
ole silti vähentänyt töiden määrää. Asiakkaita ovat lähinnä eri kunnat, kaupungit jne.
ja töitämme heidän lähettämät tilaustyöt eli lehdet, pöytäkirjat ym.

Vaikka kirjansidonta sinällään on helpohkoa käsityötä, se sisältää myös varsin vaikeitakin työvaiheita. Työ on tarkkuutta vaativaa ”näpertelyä”; liimaamista, leikkaamista, ompelua, mittaamista, sovittamista jne. Lisähaastetta tuo ryhmään valikoituvat vangit. He ovat pääsääntöisesti vailla aikaisempaa työhistoriaa, kouluttautumattomia ja hyvin monella tapaa moniongelmaisia. Toisaalta juuri siksi työ sitomossa on määritelty valmentavaksi ja kuntouttavaksi työksi. Euromääräisiä tulostavoitteita on niin ikään laskettu ja ryhmäkoko on pienempi.

3.3 Vankilaopetus Oulussa

Oulun vankilassa järjestetään peruskoulu- ja lukio-opetusta sekä oppisopimuskoulutusta joillakin työaloilla, lähinnä puusepän ammatissa. Koulutus on aina ulkopuolisen oppilaitoksen järjestämää niin että opettaja tulee vankilaan. Joissain tapauksissa vanki voi saada siviiliopiskeluluvan jolloin hän voi päivisin opiskella vankilan ulkopuolellakin. Videoneuvotteluopiskelussa uusi laitteisto on mahdollistanut samanlaisen Oulun aikuislukion järjestämän opetuksen Oulun vankilasta myös Pelson ja Sukevan vankiloihin. Suunnitelmissa on järjestää video-opetus myös suoraan selliosastoille. Tämä palvelisi myös niitä ns. pelkääjävankeja jotka omasta pyynnöstään asuvat erillään muista. Videoneuvotteluyhteyden kautta opiskelu on kuitenkin vaativaa eikä sovellu vangeille jotka tarvitsevat paljon ohjausta ja tukitoimenpiteitä esim. oppimisvaikeuksien vuoksi.

Oulun vankilan opiskelijavankeja ei yleensä ole nimetty erityisopiskelijoiksi ja he noudattavat opiskelussaan yleisiä opetussuunnitelmia. Kuitenkin opiskeluryhmä vankilassa on aina tietyllä tapaa erityisryhmä, jota opettajat opettavat pääsääntöisesti intensiivisemmin ja suvaitsevammin kuin normaaliryhmiä siviilikouluissa. Ne opettajat jotka ovat vankilaan uskaltautuneet, ovat havaintojeni mukaan olleet oppilaisiinsa varsin tyytyväisiä. Opiskelumotivaatiota löytyy eikä järjestyshäiriöitä ole ollut. Erilaiset oppimisvaikeudet ja niiden tunnistaminen ovat olleet lähinnä näiden ulkopuolisen opettajien vastuulla, kuin myös tarvittavat tukitoimet. Lähitulevaisuudessa vangit tullaan kuitenkin testaamaan vankilan taholta. Heille tullaan tekemään mm. lukemisen ja kirjoittamisen sekä tarkkaavaisuuden häiriöihin liittyviä testejä.

Tämä liittyy osana vangeille tehtävää rangaistusajan suunnitelmaa missä selvitetään opiskelutarpeet sekä myös mahdolliset opiskelua haittaavat tekijät.

VANKIEN RIKOKSISTA JA TAUSTOISTA

4.1. Päärikokset

Useat vangit on tuomittu monesta ja monenlaisista rikoksista. Vankeinhoitolaitoksen tilastoista ilmenevät kuitenkin vain tuomioiden päärikokset eli ne, joista on määrätty pisin rangaistus. Yleisesti ottaen eniten, yli kolmannes vangeista, oli vuonna 2004 väkivaltarikoksesta tuomittuja. Joka viides oli tuomittu henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Esimerkiksi Oulun vankilassa rangaistustaan suorittavista 31 % on tuomittu henkirikoksesta. Muita yleisiä vankien rikoksia olivat varkaudet, huumerikokset ja rattijuopumukset. Huumerikoksesta tuomittujen määrä on kasvanut yli 7-kertaiseksi 1980-luvun lopun tilanteesta. Vuonna 2004 huumerikoksesta päärikoksena tuomittuja oli vajaa viidennes rangaistusvangeista. (Vuosikertomus 2004, 35-36.)

4.2. Vankilaan tuomittujen taustoista

Vangeilla on huomattavasti enemmän päihde- ja mielenterveysongelmia kuin väestöllä yleensä. Vangeilla on myös sosiaalisessa taustassaan huomattavasti enemmän hyvinvointipuutteita ja muita ongelmia kuin koko väestöllä. Monikertaiset rikoksenusijat ovat aikuisväestön köyhin ja syrjäytynein väestönosa (Hypén 2004, 54) Vankien toimintakykyarviointien mukaan 72% vangeista on vankilaan saapuessaan sosiaalivakuutusten sisältämien tukien varassa. Yli kolmanneksella on hoitoa vaatinut psykiatrinen häiriö tai sairaus ja yli neljänneksellä suonensisäisen huumeiden käytön kautta leviävä virussairaus. (Vankien terveydenhuollon kehittäminen 2003.) Peruskoulu puuttuu 7 %:lta vangeista ja ammattikoulutus noin puolelta. Niitä joilla on ongelmia sosiaalisen verkoston kanssa, on noin viidennes. Vankila-aikana sosiaaliset haitat usein myös lisääntyvät; vankilakierre voi heikentää ihmissuhteita tai katkaista suhteet perheeseen lopulta kokonaan. Ennen vankilaan tuloa vangeista asui omassa tai vuokra-asunnossa vajaa kaksi kolmesta. Tilapäisessä asunnossa asui tai

vailla vakinaista asuntoa oli noin kolmannes. Vankeusaikanaan vanki saattaa menettää asuntonsa siviilissä sekä velkaantua rikoskorvausten tai huumevelkojen vuoksi. (Työ- ja toimintakyvyn arviointitiedot 2004, 6)

4.3 Vankien oppimisvaikeudet

Jensenin, Lindgrenin, Meurlingin, Ingvarin ja Levanderin tutkimuksessa selvitettiin dysleksian esiintyvyyttä 19 – 57 ikäisten vankien keskuudessa. Haastattelujen, teoreettisten oppimistestien ja neuropsykologisten mittausten tuloksena dysleksikoiksi diagnosoitiin 41 % vangeista. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että dysleksikoiksi diagnosoiduilla vangeilla esiintyi kaksinkertaisesti muihin vankeihin verrattuna yhteiskunnan vastaisiksi mielletäviä persoonallisuushäiriöitä. (Jensen, Lindgren, Meurling, Ingvar & Levander 1999, 452 –460). Almin ja Anderssonin edellisen kaltaisessa tutkimuksessa dysleksikkojen osuus vangeista oli hieman pienempi, 31 %, mutta kaikkiaan merkittävistä lukemis- ja kirjoittamishäiriöistä kärsivien osuus nousi peräti 64 % :iin. (Alm & Andersson 1995,9.) Virkkunen ja Nuutila tutkivat yli kahtasataa erityisen lukemisvaikeuden vuoksi hoidossa ollutta potilasta. Heistä nuoruusiässä 12 % oli ollut vankilassa, kun vastaava luku muun nuorison keskuudessa oli 1,5 %. Tutkimuksessa paljastui lisäksi vankilassa olleiden osalta, että hyperaktiivisesti käyttäytyneistä liki viidesosa oli tuomittu useista rikoksista. Ei-hyperaktiivisesti käyttäytyneet taas oli tuomittu keskimäärin vain yhdestä rikoksesta. (Laakso 1992, 62; Willberg 2002; Karsikas 2005). Oppimisvaikeuksista kärsivien vankien määrän arvellaan vielä nousevan aikaisemmista arvioista, kunhan kaikkia vankeja koskevat Niilo maki instituutin kehittämät lukiseulat otetaan käyttöön.

5. RIKOLLINEN KÄYTTÄYTYMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

5.1. Rikollisuutta selittävät teoriat

Rikollisuutta on selitetty useilla eri teorioilla. Näistä yksi yleinen selitysmalli on *sosiologinen teoria* jonka mukaan rikollisuus johtuu yhteiskunnallista, taloudellisista ja sosiaalisista syistä. Rikollinen toiminta on siis seurausta köyhyydestä ja tulo-eroista, etnisestä taustasta, sosiaalisesta asemasta, asuinympäristöstä jne. ei yksilöistä itseltään.

Toinen paljon käytetty selitysmalli on *Kliinisen kriminologian teoria* missä rikollisuuden uskotaan johtuvan psykologisista ja biologisista syistä, joita ovat mm. mielen terveyden ongelmat, neuropsykiatriset oireyhtymät, älylliset puutteet jne.

Kolmas tunnettu teoria on *kognitiivis-behavioraaliset oppimisteoriat eli sosiaalisen oppimisen teoria* jonka mukaan rikollinen käyttäytyminen opitaan. Rikollinen toiminta ei ole seurausta sairaudesta vaan käyttäytymismallien koetusta palkitsevuudesta ja syntyy tärkeiden henkilökohtaisten tekijöiden sekä yksilön kohtaamien tilanteiden monimutkaisesta vuorovaikutuksesta. Rikollista käyttäytymistä muovaavat monet mahdolliset olosuhteet, ja rikoksenteכון johtavat polut voivat ajan mittaan muuttua. Näin ollen opitun rikollisen käyttäytymisen tilalle voi myös oppia muuta käyttäytymistä. (Motiuk 2003, 37-41)

5.2 Kriminogeeniset tekijät

Kriminogeenisillä tekijöillä tarkoitetaan niitä seikkoja mitkä aiheuttavat rikollista käyttäytymistä, vaikuttavat siihen tai ylläpitävät sitä. On osoitettu että niihin vaikuttamalla sekä niiden muuttamisella voidaan vaikuttaa rikoksen uusimiseen.

Merkittävimpiä kriminogeenisia tekijöitä ovat:

- Epäsosiaaliset ja rikosmyönteiset arvot, asenteet sekä uskomukset.
- Rikosmyönteinen lähipiiri.
- Persoonallisuuden piirteet ja temperamentti. Esim. impulsiivisuus, riskihakuisuus, itsekeskeisyys, levoton ja aggressiivinen energisyys sekä heikot ongelmanratkaisu- ja itsehallinnan taidot.
- Aiempi epäsosiaalinen ja rikosmyönteinen käyttäytyminen joka on alkanut nuorella iällä, jota on esiintynyt useissa erilaisissa tilanteissa ja tullut esiin monenlaisena käyttäytymisenä ja tekoina.
- Perheeseen liittyvät tekijät joita ovat rikollisuus perheissä, epäjohdonmukainen kasvatus, liiallinen tai liian vähäinen kuri ja ohjaus, laiminlyönti ja hyväksikäyttö.
- Koulutuksen vähäisyys, ammattitaidottomuus sekä työelämässä tarvittavien taitojen vähäisyys, työttömyys.
- Riippuvuudet, huumeiden sekä alkoholin käyttö.

Rikoksentekijän kriminogeenisten tarpeiden arviointi on olennaista heidän kuntoutuksensa ja toimintansa kannalta. (Motiuk 2003)

6. KUNTOUTUKSEN PERIAATTEET JA KRIMINOLOGEENISIIN TEKIJÖIHIN VAIKUTTAMINEN

6.1. Kuntoutuksen tarpeesta

Vain harvoin pelkkä vankilatuomio onnistuu ”parantamaan” ketään. Silti yleisesti uskotaan rangaistusten voimaan ja siihen, että yhteiskunnan tulee vastata rikolliseen käyttäytymiseen määräämällä rangaistuksia sekä vankilatuomioita. Rangaistukset muodostavatkin useimmissa oikeuslaitoksissa rikosoikeuden keinoista tärkeimmän, vaikka ne eivät yleensä ole johtaneetkaan niiltä odotettuihin, käyttäytymistä myönteiseen suuntaan muokkaaviin tuloksiin. Koska kuitenkin vankeusrangaistukset ovat osa yhteiskuntamme oikeusjärjestelmää ja rikollisella tavalla käyttäytyvä voi päätyä vankilaan, on tilaisuus mieleen vaikuttamiseen käytettävä hyväksi. Vapaalla jalalla liikkua he kun eivät yleensä mielellään hakeudu yhteiskunnan järjestämien kuntoutus- ja tukiohjelmien pariin.

Vankeinhoidossa onkin viime vuosikymmeninä kehitetty monentyyppistä kuntouttavaa toimintaa. Esim. päihdekuntoutus on vankeinhoidossa lähtenyt liikkeelle 1990-luvun alussa, johtuen vankien lisääntyneistä huumeongelmista ja tarpeesta päihteiden käytön ehkäisyyn. Monet yrittävät myös vielä vankilassa jatkaa päihteiden käyttöä. Lisäksi päihdeongelmat ja niiden vaikutus uusintarikollisuuteen ovat olleet jo pitkään tiedossa. Vangeilla on paljon myös muita erilaisia kuntoutustarpeita; terveydellisiä, koulutuksellisia ja muita sosiaalisia kuntoutustarpeita ja paljon keskimääräistä väestöä enemmän. Ja vaikka useilla vangeilla on samantyyppisiä kuntoutustarpeita, he ovat kuitenkin yksilöitä, joiden oma tilanne on tärkeää ottaa huomioon. Vangit ovat yhtenäinen ryhmä vain siltä osin, että he ovat tiettyinä hetkenä vankilassa ja he ovat syyllistyneet rikokseen. (Karsikas 2005)

6.2 Kuntoutuksen periaatteet

Uusintarikollisuuden vähentämiseen vaikuttavan toiminnan suunnittelussa ensimmäinen vaihe on määrittellä vangin kriminogeeniset tarpeet sekä arvioida todennäköisyys rikosten uusimiseen. Vankiloiden sijoittajayksiköiden laatimassa riski- ja tarvearviossa (*Rita:ssa*) pyritään selvittämään yksilöllisesti mitkä tekijät ovat johtaneet ja myötävaikuttaneet vangin tuomioon johtaneisiin rikoksiin sekä mitkä ovat ne todennäköisimmät ja keskeisimmät vangin rikollista käyttäytymistä ylläpitävät tekijät.

Kuntoutuksen tärkeitä periaatteita ovat:

- Riskin periaate – kuntoutus mukautetaan riskitasoon.

Kun kunkin rikoksenteelijän uusimisriski on määritelty, sovitetaan toiminnan taso riskin mukaiseksi. Toiset tarvitsevat intensiivisempää toimintaa kun taas toiset, vähäisemmän riskin omaavat, tarvitsevat vain vähän tai ei ollenkaan kuntoutusta. Eräiden tutkimusten mukaan riskiltään vähäisille rikoksenteijöille järjestetty intensiivinen kuntoutus ei vaikuta rikoksenuusimiseen mitenkään tai saattaa jopa kasvattaa sen riskiä.

- Tarveperiaate – Keskitytään kriminogeenisiin tarpeisiin.

Esimerkiksi päihteiden käyttö ja työllistymisongelmat ovat kriminogeenisiä tarpeita joihin vaikuttamista voidaan pitää kuntoutuksen tavoitteina kun taas esim. ahdistus on ei-kriminogeeninen tekijä jonka vähentäminen ei yleensä vaikuta tulevaan rikolliseen käyttäytymiseen.

- Vastaanottavuuden periaate – otetaan huomioon henkilökohtaiset ominaisuudet.

Kuntoutuksen vastaanottavuuteen vaikuttavat mm. tietyt persoonallisuus- ja kognitiivis-behavioraaliset piirteet sekä erilaiset oppimistyyli- ja vaikeudet ja se miten kuntoutus järjestetään.

- Ammatillinen harkinta.

Monet objektiiviset riskinmäärittelyasteikot saattavat määrittellä esim. seksuaalirikollisen uusimisriskin vähäiseksi, mutta ammatti-ihmisten, esim. psykologien tiedossa olevat seikat saattavat viitata huomattavaankin uusimisriskiin.

➤ Toteutuksen johdonmukaisuus.

(Bonta 2003, 54-56)

6.3. Kuntoutuksen suunnittelu

Vankien kuntoutustarpeesta tiedetään yleensä varsin paljon, koska vankiloissa on aiemminkin arvioitu vankien työ- ja toimintakykyä sekä sitä, mitä vankila-aikana tulisi tehdä uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Työ- ja toimintakyvyn arviointiin on ennen käytetty ”Tarkea”, tällä hetkellä sen on korvannut riski- ja tarvearviointi ”Ri-Ta”. ”Tarke” on ollut karkea menetelmä lähinnä vankien työ- ja toimintakyvyn arviointiin. Se on tehty yli puolen vuoden rangaistusta suorittaville, ja siinä on kartoitettu vangin sosiaalisia siteitä, elämäntilannetta, työkykyä, päihderiippuvuutta sekä laitosturvallisuuden tarvetta. (Hypén 2004; Työ- ja toimintakyvyn arviointitiedot 1999; Vuosikertomus 2003, 52). Tarke-tietoja on käytettävissä useista tuhansista vangeista. Menetelmä on tarkoitettu erottelemaan vangeista ne, jotka voidaan sijoittaa työhön, ja ne, jotka ovat esimerkiksi koulutuksen tai kuntoutuksen tarpeessa. Koska Tarke on kehitetty nimenomaan vankien työ- ja toimintakyvyn arvioimiseen, sen luokitus on tarkoitettu varsin ongelmasta ryhmää varten. Parhaankin ryhmän tilanne voi olla suhteessa muuhun väestöön huono. Esimerkiksi kaikki arvioinnin perusteella työkykyiset eivät välttämättä menesty tavallisessa työelämässä. Tarken esille nostamat ongelmat ovat siten todella vakavia. Riski- ja tarvearviointia on käytetty vasta muutamman vuoden ajan, joten sen tietokanta on huomattavasti pienempi kuin Tarke-tietokanta. (Karsikas 2005) Riski- ja tarvearvio on kuitenkin nykyään korvannut käytöstä pois jääneen Tarken.

Rangaistusajan suunnitelma tehdään tulovaiheessa sijoittajayksiköissä kaikille vangeille. Rangaistusajan suunnitelman (RanSu) pohjana toimii riski- ja tarvearvio (Ri-Ta) missä selvitetään rikokseen liittyviä tekijöitä kuten rikostapahtumaa, siihen johdaneita tekijöitä, vastuunottamista rikoksesta ja sen seurauksista sekä rikosuraa. Asumiseen, toimeentuloon, ihmissuhteisiin ja muihin elämänalueisiin liittyviä tarpeita selvitetään siltä kannalta, miten ne mahdollisesti vaikuttavat rikosten uusimiseen.

Lisäksi tutkitaan henkilön asenteita rikollista käyttäytymistä ja yhteiskuntaa kohtaan sekä päihteiden käyttöä. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 2004)

Oulun sijoittajayksikössä yhden vuoden aikana sadasta vangista koottujen RiTa-tietojen perusteella pohjoissuomalaisilla vangeilla päihdekuntoutuksen ja väkivaltaohjelmien tarve korostuu; päihdekuntoutuksen tarve on arvioitu olevan 70% vangeista ja väkivaltaohjelmiin sijoittumista on suunniteltu 63%:lle. Noin 5% hyötyisi pitkäkestoisesta kuntoutuksesta ja 5%:lla rikos liittyy perhe- tai parisuhdeväkivaltaan. (Koukkula 2005, 19)

Rangaistusajan suunnitelman ytimen muodostavat toimet, joilla vaikutetaan ehkäisevästi rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin yksilöllisiin tekijöihin. Toimintoja kartoittaessa otetaan huomioon vangin tarpeet, taidot ja kiinnostukset, aiempi koulutus ja terveydentila sekä mahdollisuudet työllistyä vapautumisen jälkeen. Toiminnoille kehitetään mahdollisuuksien mukaan jatkumot sekä vankeusprosessin ajaksi että vapautteen. (sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 2004,7.)

Vangin osallistuminen aktiivitoimintoihin sijoittelun aikana palvelee prosessin tarkoitusta. Toimintapaikoilla ja –ryhmissä tehdyt havainnot ovat tärkeä tietolähde riski- ja tarvearvion muuttujien arvioinnissa sekä alustavan rangaistusajan suunnitelman laatimisessa. Mm. työnjohdon, vartijoiden, ohjaajien ja kouluttajien arvioit vangin työkyvystä, työtaidosta, oppimiskyvystä, sopeutumisesta, asenteista, taipumuksista ja kiinnostuksista sekä vuorovaikutustaidoista antavat tärkeää tietoa realististen toimintasuunnitelmien laatimisen pohjaksi. Vapaa-ajan toimintoihin myös liittyy vuorovaikutustilanteita, joissa voidaan arvioida mm. vangin sosiaalisia valmiuksia ja ongelmanratkaisukykyä (sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 2004,9.)

6.4. Kuntoutustoimenpiteet

Perinteisiä vankilan toimintamuotoja, joilla on uskottu voitavan “parantaa” vankeja, ovat olleet työ, kasvatus ja hoito. Vangin kuntoutumista palvelevat nykyisinkin vastaavat toiminnat: työtoiminta, opetustoiminta, hengellinen työ, sosiaalityö, terveydenhoito ja vapaa-aikatoiminta. Uusia toimintamuotoja ovat päihdekuntoutus, muu sosiaalinen kuntoutus ja rikoksettomuuteen tähtäävät erilaiset kognitiiviset behavioraaliset toimintaohjelmat joita ovat esim.. ”suuttumuksen hallinta” sekä ”Risteys” ohjelma. Suuttumuksen hallinta-ohjelma (*Anger Management*) on tarkoitettu vangeille joiden väkivaltahistoria ei ole vielä kovin pitkä, ja joiden väkivaltainen käyttäytyminen on impulsiivista. Kahden ohjaajan vetämä ohjelma toteutetaan 6-8 hengen ryhmissä ja 18 tunnin ohjelma kestää noin kuukauden. Risteys- on kognitiivisen linjan informatiivinen ohjelma joka on suunnattu kaikille vangeille, erityisesti niille jotka eivät ole muissa toiminnoissa mukana. Tavoitteena on motivoida vankia päihteettömään toimintaan. Sisältönä on kognitiivinen terapia ja ratkaisukeskeinen malli. Vankia informoidaan monipuolisesti päihdekuntoutuksen vaikuttavista asioista. (Koukkula 2006, 36)

Viime vuosikymmenien lukuisien kansainvälisten tutkimustulosten mukaan, rikoksentekijöille kohdennetut *kuntouttamisohjelmat* voivat olla tehokkaita ja että juuri niillä voidaan vaikuttaa uusintarikollisuuteen huomattavasti paremmin kuin pelkillä sanktioilla. Ohjelmien vaikuttavuutta uusintarikollisuuden ehkäisyssä pidetäänkin hyvänä kun tietyt kriteerit toiminnassa toteutuvat (Laine 2002, 133-136). Vaikka ohjelmista on hyötyä, muussakin toiminnassa voidaan löytää paljon vankia voimaannuttavia piirteitä. Rajankäynti sen välillä, mikä on kuntoutusta ja mikä on esimerkiksi työtoimintaa tai opetustoimintaa, on häilyvä ja riippuu täysin siitä, miten asiat halutaan nähdä. Työtoiminnassa lähellä kuntoutusta on valmentava työ, jonka tavoitteisiin sisältyy muun muassa työhön liittyvien sosiaalisten valmiuksien antaminen (Vankilan valmentavan työn opas 2004, 14). Opetustoiminnassa ohjaava ja valmentava koulutus on kuntoutusta. Myös vankilassa järjestettävällä laadukkaalla ammatillisella koulutuksella ja monipuolisilla työ- ja ammattiohjelmilla sekä jälkihuollon työllistävällä toiminnalla on havaittu olevan vaikutusta uusintarikollisuuden vähentämisessä (Laine 2002, 135).

Nykyisin keskimäärin 8 % vangeista osallistuu ohjelmiin tai toimintakäytä ylläpitävään toimintaan päivittäin. Päihdeettömyyteen tai rikoksettomuuteen tähtääviin ohjelmiin osallistuvia on noin 5 %. Koska ohjelmat eivät yleensä ole kokopäiväisiä, kuntoutuksessa mukana olevien vankien lukumäärä on suurempikin. (Vuosisikertomus 2004).

Huumeiden lisääntynyt käyttö ja niiden aiheuttamat ongelmat vankiloissa 1990-luvulla nostivat päihdeongelmat niin vakaviksi ongelmiksi, että niihin pidettiin vankeinhoidossakin perusteltuna vastata yhdensuuntaisesti muun yhteiskunnan kanssa. Tällä hetkellä onkin perustettu lähes kaikkiin vankiloihin päihdeettämiä erityisosastoja eli ns. sopimusosastoja. Lisäksi on perustettu päihdehuollon yhteyshenkilön virkoja, tiedotusta ja terveyskasvatusta (päihdekurssit ym.) on tehostettu sekä päihdehuoltoa, valvontaa ja tarkastustoimintaa koskevaa koulutusta lisätty. Todellinen ongelma-kohta on kuitenkin päihdetyön jatkuminen siirryttäessä siviiliin ja tätä nivelvaihetta tulisikin tukea sekä korostaa enemmän. (Karsikas 2005)

7. VALMENTAVAN TYÖN ROOLI KUNTOUTUKSESSA

7.1 Vankityön historiaa

Vankeudesta eli vapauden riistämisestä tuli pääasiallinen rangaistuksen muoto vasta 1800-luvulla. Tuolloin perustettiin ensimmäiset, tälläkin hetkellä käytössä olevat vankilat (1853 Turku, 1863 Vaasa, 1881 Helsinki, 1885 Oulu, 1888 Mikkeli ja 1888 Kuopio). Tätä ennen rangaistus oli merkinnyt yleensä pelkästään ankaraa pakkotyötä, mutta säilyi vankiloissa osana rangaistusta myöhemminkin. Työn tarkoitus oli ennen kaikkea rangaistuksen ankaroittaminen. Toinen työn tarkoitus on ollut kasvat-
taa vangeista kuuliaisiksi työntekijöitä maan tuotantoelämälle. (Ruotsalainen 2006,13)

1930-luvulla vankilateollisuuden varsinainen painopiste siirtyi etäälle asutuskeskuksesta sijoittuviin nk. suovankiloihin. Kaupunkivankiloissa vaivannut vankien toimet-
tomuus vaihtui reippaaseen ulkoilmatyöhön pelto- ja raivaustöissä. Sotien jälkeen

suljettujen vankiloiden rinnalle perustetut työ- ja vankisiirtolat muuttuivat puolestaan 1970-luvulla avovankiloiksi, joihin pyrittiin kehittämään pysyvämpää ja elinkelpoisempaa teollisuustuotantoa. Myös perus- ja ammattikoulutuksen merkitystä alettiin korostaa ja mukaan tuli lisääntyvässä määrin myös erilaisia toimintaohjelmia. (Ruotsalainen 2006,13)

7.2. Työtoiminta vankiloissa tänään

Vankiloissa tehtävä työ on joko vangin työtaitoa yllä pitävää ja työllistymistä edistävää työtä (ammattityö) tai valmentavaa vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa työtä (valmentava työ). Tietyin edellytyksin vangilla on mahdollisuus käydä työssä vankilan ulkopuolella tai tehdä työtä ”omaan lukuunsa”. Siviilityötä tai omaa työtä tekevä vanki maksaa tuloistaan veroa ja maksaa ylläpitokustannukset vankilalle. Avolaitoksien ammattityöstä maksetaan käypää palkkaa, joka on veronalaista tuloa. Muusta toiminnasta maksetaan sekä avolaitoksissa sekä suljetuissa laitoksissa verotonta toimintarahaa joka on 0,70 - 0,90 euroa / tunti. Perinteisiä vankiloiden työaloja ovat puuteollisuus, metalliteollisuus ja maatalous. Pienimuotoisempia työaloja ovat mm. kalusteiden verhoilu, kunnostus ja entisöinti, kirjansidonta sekä erilaisten taonta- ja koriste-esineiden valmistus. Valmentava työ voi olla myös erilaista askartelua vangin sekä tilanteen mukaan. Lisäksi vankiloissa tehdään erilaisia tilaustöitä, mm. rekisterikilpiä, liikennemerkkejä, kokoonpanotyötä jne. Myös huomattava osa vankilakiinteistöjen hoito- ja kunnossapitotöistä sekä keittiöiden avustavista töistä tehdään vankityönä. Vankilatuotteita myydään viidessä vankilamyymälässä eri puolella Suomea. (rikosseuraamusviraston julkaisu)

7.3. Työtoiminnan tavoitteet ja tehtävät

Vankilan työtoiminnalla on perinteinen laitospelämää normalisoiva rooli. Työ normalisoi vangin elämää jo pelkästään selkeällä työn ja levon rytmillä. Työ on ihmiselämän perusasioita sekä toimeentulon että työyhteisön mukanaan tuomien sosiaalisten verkostojen vuoksi ja työtoimintaa pidetään yhtenä tärkeänä rakennuspalikkana vankilan toimintojen kokonaisuudessa, jossa pyritään vangin yksilölliseen, kokonaisvaltaiseen kuntoutumiseen.

Työtoiminnalla on myös työnteon oppimista ja ammatillista kehittymistä tukeva rooli. Monella vangilla on puutteelliset ammatilliset taidot ja hyvin järjestetty vankityö tarjoaa mahdollisuuden uusien taitojen harjaannuttamiseen. Niille vangeille, joilla ei ole tai ei juuri ole kokemuksia työelämästä voi jo pelkkä työelämän perustaitojen opettelu ja omien taitojen ja taipumusten hahmottaminen olla hyödyllinen askel eteenpäin. (vankilan valmentavan työn opas 2004, 14)

Työtoiminnalla on lisäksi tärkeä tehtävä arvojen, asenteiden ja käyttäytymismuutosten kehittämisessä. Toiminnan aikana on mahdollista saada uusia kokemuksia, jotka johdattelevat vankia ajattelemaan asioista toisin kuin ennen. Työtoiminta tarjoaa luonnollisia vuorovaikutussuhteita ja -tilanteita, joiden aikana on mahdollista harjoitella ammatillisten taitojen lisäksi mm. ongelmanratkaisutaitoja, vastuun ottamista ja ryhmässä toimimista sekä saada tukea uusille käyttäytymismalleille. (vankilan valmentavan työn opas 2004, 14)

7.4. Valmentava vankityö

Osa vangeista on siviilissäkin sijoittuneena normaalisti työelämään, osa taas on asenteiltaan sekä työ- ja toimintakyvyiltään hyvin kaukana työmarkkinoista. Vankiloiden valmentava työtoiminta on tarkoitettu niille, joiden työ- ja toimintakyvyssä sekä henkilökohtaisissa ammatillisissa ja sosiaalisissa toimintakyvyissä on, tai on arvioitu olevan puutteita. Valmentava työ on vangin tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua työtä ja työssä oppimista. Työssä tulee noudattaa normaaliusperiaatetta ja työn yksi ensisijaisista tavoitteista on työhön valmennus. Työ toimii selkärankana, joka tukee vangin kehittymistä ja taitojen hankkimista.

Valmentavan työn tavoitteita ovat mm:

- Aktivoida vankia ja vähentää eristäytymistä.
- Pyrkiä ylläpitämään ja kohottamaan vangin työ- ja toimintakykyä.
- Motivoida vankia työhön.
- Antaa vangille mahdollisuudet omien taitojen ja taipumusten hahmottamiseen
- opettaa työelämän perustaitoja ja -sääntöjä
- Opettaa ammatillisia perustaitoja

- Tuottaa arvio vangin taidoista ja toimintakyvystä
(Vankilan valmentavan työn opas 2004,16)

Valmentava työtoiminta soveltuu vangeille, jotka tarvitsevat erityistä tukea ammatillisten valmiuksien saavuttamisessa, työssä selviytymisessä ja integroitumisessa työyhteisöön. Valmentavaan työhön sijoitetaan myös moniongelmaisia vankeja joiden toimintakykyä rajoittavat erilaiset somaattiset ja psyykkiset tekijät. Valmentavan työtoiminnan pienet ryhmät ovat turvallisia myös niille vangeille, joiden on muista syistä vaikea toimia normaali työryhmissä (esim. erilainen etninen tausta, ihonväri, kieliongelmat tai ns. pelkääjävangit) Tavoitteena on että mahdollisimman moni vanki osallistuu toimintoihin jo vankilaan tulo- ja tai viimeistään sijoitteluvaiheen aikana. Käytännön ja oikean toiminnan kautta vangin työtaidot, työkyky sekä ammatillisen kuntoutuksen ja –koulutuksen tarve saadaan paremmin selville rangastusajansuunnitelmaa varten.

8. VALMENTAVAN TYÖN KEINOT, TAVOITTEET JA VANGIN ARVIOINTI

8.1. Valmentavan työn keinoja

Malliesimerkkinä kirjansitomoryhmä / Oulun vankila

Työ

Työtehtävät on mitoitettu vangin toimintakyvyn mukaiseksi ja työtehtävissä eteneminen tapahtuu kunkin vangin olemassa olevien ja kehittyvien taitojen sekä kykyjen mukaan. Työ voi olla ohjattua askartelua, avustavia töitä tai vaativampia asiakastöitä. Kuitenkin niin että toiminta on mielekästä sekä järkevää ja antaa realistisen kuvan vangin työ- ja toimintakyvystä.

Lähtökohtana ja tavoitteena on normaali 35 viikkotyötuntia, mutta tästä voidaan perustellusti myös joustaa. Joidenkin vajaakuntoisten kohdalla esim. puolipäivätyö voisi olla sopiva ratkaisu pysyvämmin.

Osaamattomuus tai puutteelliset työtaidot eivät saa olla syy työryhmästä poistamiselle

Askartelu

Vangeilla voi olla mahdollisuus myös omien töiden tekemiseen etukäteen sovittuna ”askartelupäivänä tai-tuntina”. Omat askartelutyöt voivat antaa vangille paremman mahdollisuuden omien taitojen sekä kiinnostusten kohteiden hahmottamiseen, oman sisäisen motivaation löytämiseen sekä uuden oppimiseen. Omaehtoinen askartelu antaa tekijälleen vapaammat kädet toteuttaa omia mieltymyksiä ja voi olla myös terapeutisempaa kuin ennalta määrätty normaali vankityö.

Erilaiset testit, mm. lukitestit

Rikosseuraamusviraston suunnitelmien mukaisesti kaikille vangeille tullaan lähitulevaisuudessa tekemään lukitestit oppimisvaikeuksien selvittämiseksi. Oppimisvaikeudet kartoitetaan Niilo Mäki instituutin laatimalla seulalla. Suoritus lukitestistä ja mahdollinen tulos merkitään riski- ja tarvearvoihin rangaistusajan suunnitelmaan. Vapaamuotoisempia testejä voidaan tehdä, mutta tulkinnan täytyy olla asianmukaista ja korrektaa. Niitä ei myöskään dokumentoida mihinkään.

Palautekeskustelut

Palautekeskusteluihin tulee varata riittävästi aikaa ja ne tulee pitää ennalta sovittuina aikoina, jolloin kumpikin osapuoli voi valmistautua tilaisuuteen riittävästi.

Rakentava palaute

- kohdistuu toimintaan, ei henkilöön
- Riittävän spesifiä, kysymysten muodossa
- Positiiviset asiat aina ensin
- Rehellinen halu auttaa: mitä teemme paremmin ensi kerralla
- Tunneäly: kyky suunnitella viesti vastaanottajan tunnetilaan ja saada se perille
- sisältää myös itsearviointin osuuden

Työn ohessa ryhmällä voi mahdollisuuksien mukaan olla liikuntaa, ryhmäytymistä edesauttavia pelejä tai leikkejä jne.

8.2. Arvioinnin etiikasta

Arvioinnin tavoitteellisuus on toiminnan lähtökohta. Arviointi ei ole itsetarkoitus vaan siitä pitää ilmetä pyrkimys vangin tukemiseen ja eteenpäin auttamiseen. Arviointi ei ole vain puutteiden osoittamista, vaan se on myös vahvuuksien esille tuomista. Arvioinnin ensisijainen tavoite, on rangaistusajan tarkoituksenmukainen suunnittelu. Pitää myös muistaa että epämääräinen, virheellinen tai harkitsematon arviointi voi olla vahingollista, ja että arvioinnin on oltava luonteeltaan realistista, selvästi rajattua ja asiaperusteisesti argumentoitua. (sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 2004, 8).

8.3. Havainnoinnit arvioinnin tukena

Työ-, virike- ja harrastustoiminnoissa tehtävillä havainnoilla on keskeinen merkitys onnistuneen rangaistusajan suunnitelman ja sijoittelun kannalta. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa vangin laitosturvallisuuden, motivaatiotekijöiden ja vuorovaikutustaitojen arvioimista varten. Huomion kohteena ovat mm. laitosjärjestyksen ja henkilökunnan antamien ohjeiden ja määräysten noudattaminen, kommunikointi henkilökunnan ja muiden vankien kanssa ja rooli vankiyhteisössä. Toimintoihin osallistumisen aikana saadaan arvokasta tietoa työkyvystä, -taidoista, ja -asenteista, ryhmätyötaidoista, kyvystä oppia uutta ja ottaa ohjausta vastaan sekä kyvystä toimia työyhteisön jäsenenä (sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 200, 16)

8.4. Vangin arviointi

Valmentavan työn tulee mitata seuraavia työssä tarvittavia valmiuksia

- Oppimis- ja ongelmanratkaisutaitoja, tötaitoja
- Vuorovaikutus ja yhteistyötaidot
- Motorista- , fyysistä ja psyykkistä suoriutumista
- Muuta huomioitavaa

8.5. Arviointisuunnitelma

Seuraavana oleva arviointisuunnitelma on työkalu valmentavassa työssä toimivalle henkilöstölle sekä rangaistusajansuunnitelmia sijoittajayksikössä laativille erikoissuunnittelijoille. Arviointiasteikko vastaa riski – ja tarvearviossa käytettävää pisteytystä jossa yleisperiaatteena on että

- 0 pistettä kuvaa tilannetta jossa ei esiinny huomionarvoisia ongelmia.
Työkykyarvioissa tämä tarkoittaa melko normaalia työhön kykenevää vankia
- 1 piste kuvaa kohtalaisia ongelmia.
Työkykyarviossa tämä osoittaa olevan joitakin puutteita sekä kuntoutuksen tarvetta
- 2 pistettä kuvaa vakavia ongelmia
Työkykyarvioissa tämä tarkoittaa todella huomattavia kuntoutuksellisia tarpeita.

ARVIOINTIKRITEERIT

Oppimis- ja ongelmanratkaisutaidot sekä työtaidot

Työsuorituksia ja -taitoja arvioitaessa kiinnitetään huomiota vangin teknisiin taitoihin sekä siihen kuinka vanki osaa havainnoida työnsä kulkua, miten vastaanottaa ja omaksua opetusta sekä miten hän arvioi itseään ja annetun työtehtävän onnistumista.

0

Havaitsee asiayhteyksiä. Opittuaan työn, osaa pääsääntöisesti toimia itsenäisesti. Työn laatu on yleensä hyvä ja luotettava. Hallitsee matemaattiset perusasiat ja mittayksiköt. Toimii ja työskentelee annettujen ohjeiden mukaan. Kykenee käyttämään koneita ja laitteita itsenäisesti.

1

Tarvitsee usein ohjausta. Työn laatu on vaihtelevaa, toistuvia virheitä on usein. Heikko itseohjautuvuus. Puutteita perusasioiden ja käsitteiden hallinnassa. Pystyy käyttämään koneita ohjattuna.

2

Tarvitsee jatkuvaa ohjausta. Käyttää koneita ja työkaluja vain jatkuvasti avustettuna. Työn laatu puutteellista, ei kykene havainnoimaan työnsä kulkua eikä -laatua. Selkeitä puutteita perusasioiden- ja käsitteiden hallinnassa. Selkeä puute lukemisen ja kirjoittamisen hallinnassa.

Vuorovaikutus ja yhteistyötaidot

Vuorovaikutus ja yhteistyötaitojen arvioinnin tulisi kuvata vangin asennetta työhön, henkilökuntaan ja toisiin vankeihin.

0

Vanki sopeutuu ohjaukseen, ottaa vastaan palautetta –myös negatiivista. Noudattaa annettuja ohjeita, työturvallisuusohjeita, työaikoja ja neuvottelee poikkeamista.

Vuorovaikutus työnjohdon ja muiden vankien kanssa on pääsääntöisesti kohteliasta ja avointa. Kykenee toimimaan ryhmässä monenlaisten ihmisten kanssa.

1

Vanki tarvitsee ohjausta työelämän ja yhteistyön säännöissä. Ohjeiden ja työaikojen noudattaminen epäsäännöllistä. Pystyy toimimaan sujuvasti vain ”mieleisessään” ryhmässä. Vuorovaikutus työnjohdon ja muiden vankien kanssa osin puutteellista.

2

Vanki ei ohjauksesta huolimatta noudata työtoiminnassa annettuja ohjeita ja sääntöjä. Ei sopeudu ryhmään, runsaasti vakavia konflikteja työnjohdon ja muiden vankien kanssa. Vuorovaikutustaidot puutteellisia, aggressiivista käytöstä. Hyvin negatiivinen asenne työhön.

Tarkoitus on arvioida fyysistä ja psyykkistä työkuntoa sekä motorisia valmiuksia esim. koneilla työskentelyyn työnjohdon näkökulmasta. (tarkemmat työkykydiagnoosit tekee yleensä terveydenhuoltohenkilöstö)

0

Ei havaittavia työskentelyä rajoittavia tekijöitä.

Ei koneiden käyttöä rajoittavia tekijöitä.

1

Joitakin työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä esiintyy kuten esim. emotionaalisia ongelmia (mielialojen nopeita muutoksia, vaikeuksia sitoutua, masennusta jne.) impulsiivisuutta, hyperaktiivisuutta, tarkkaavaisuuden häiriöitä, lieviä motoriikan vaikeuksia, lieviä liikuntavammoja. Suoriutuu tyydyttävästi työtehtävistä sekä kykenee käyttämään joitakin työkaluja sekä koneita.

2

Runsaasti työskentelyä rajoittavia tekijöitä. Koneilla työskentelyssä huomattava loukkaantumisen tai työsuorituksen epäonnistumisen riski.

Muuta huomioitavaa

Arvioinnin yhteyteen voidaan liittää myös havaintoja vangin erityisistä työn ohessa ilmenneistä ominaisuuksista, taidoista ja taipumuksista.

8.6. Arvioinnin purku

Vaikka arvioinnissa voidaan käyttää hyväksi oheista pistearviointia, tulee arvioinnin sisältää sanallinen arviointi sekä perustelut siitä. Pisteet ovat siten vain apuväline arviointiperusteiden hahmottamiseen. Pisteyttäminen monissa eri yhteyksissä on niin totuttu tapa, että voi olla mielekästä arvioida vanki ensin numeroiden avulla ja sen jälkeen sanallisesti tai kirjallisesti ”purkaa” arvio auki. Pelkkiä numeroarvioita ei siis pidä käyttää.

Vankien työskentelyä seurannut työnjohto voi siis havaintojensa pohjalta arvioida rangaistusajansuunnitelmaa laativalle virkamiehelle mm.

- vangin työkykyä, kehittymistä ja sitä millaiseen työhön hänet voidaan sijoittaa tai tulisi sijoittaa.
- Tarvitaanko ammatillisten taitojen päivittämistä
- Mikä ala kiinnostaa
- Ja miten vangin vankeusajalle asetettuihin kokonais- tai osatavoitteisiin voidaan työtoiminnassa vastata

Sijoittajayksikön ja vankilan henkilökunnan työskentely on moniammatillista yhteistyötä ja kukin virkamies toimii oman alansa asiantuntijana. Tällä tavoin vankeusprosessin suunnittelusta jossa eri ammatilliset näkemykset kohtaavat omina teemoinaan, saadaan toimiva ja hyvä suunnittelukokonaisuus.

POHDINTA

Tämän kehittämishankkeen työstäminen on ollut mielenkiintoinen matka vankeinhoidon kokonaisuudistukseen. Ilman tätä työtä en tuskin koskaan olisi niin tarkasti paneutunut uuteen vankeuslakiin, sen sisältöön ja tavoitteisiin, tai rangaistusajan suunnitelmiin, kriminogeenisiin tekijöihin, kuntoutukseen jne... Kuitenkin ne toimivat hyvin olennaisena ohjenuorana jokapäiväisessä työssäni vankien parissa.

Kehittämishankkeen päätarkoitusta eli arviointimenetelmää en varsinaisesti ole vielä käyttänyt. Oman ryhmäni tutkintavankien suunnitelmapirosessi on vasta aluillaan ja muiden työryhmien vangeille suunnitelma on pääsääntöisesti tehty. Heitä ohjanneet työnjohtajat ovat myös arvioineet vangit omalla tavallaan. Heidän kanssaan käymieni keskustelujen pohjalta uskallan väittää, ettei arviointi ole täysin vastannut siihen asetettuihin tavoitteisiin. Mielestäni työnjohto ei vielä ole sisäistänyt omaa rooliaan rangaistusajan suunnitelmien laadinnassa.

Oppimisvaikeuksien kartoittamiseen sen sijaan järjestyi oivallinen tilaisuus pari kuukautta sitten, kun Piippolan käsi ja taideteollisuusoppilaitoksesta opettajien työelämäjaksolla vankilassamme vieraillut Susanna Hjulberg testasi oman ryhmäni neljä vankia. Lukitesti osoittautui tarpeelliseksi ja antoi uutta sekä yllättävää tietoa ryhmästäni jonka luulin jo tuntevani hyvin. Normaalityötehtävien lomassa en olisi havainnut niitä oppimisvaikeuksia joita testi paljasti. ”Puhtailla papereilla” selvisi neljästä vangista ainoastaan yksi, vaikkakin oman kertomuksensa mukaan hän oli saanutkin ylä-asteella jonkin verran erityisopetusta nimenomaan lukivaikeuksiin. Oma arvioni hänen työ- ja toimintakyvystään on varsin hyvä, hän oppii ja muistaa oppimansa hyvin. Yhdellä vangeista teknisen lukemisen tulos oli lukirajalla ja tulos viittasi hitaaseen lukemiseen. Omissa havainnoinneissani hänessä nousevat päällimmäiseksi hajamielisyyden sekä huonomuistisuuden piirteet. Yhden vangin lukitestin tulos osoitti selkeää lukiongelmia. Ainoastaan luetun ymmärtämisessä oli normaali-tulos. Tämän vangin työnoppiminen on sen sijaan hyvää, ainoastaan asenteissaan toisinaan on toivomisen varaa. Neljäs testattavista oli mysteeri. Hän osallistui vastaan panematta itse tilaisuuteen, muttei saanut puserrettua papereihin kuin oman nimensä. Tyhjä paperi oli eräänlainen testitulos sekin. Itse hän ei osannut selittää syytä vastaamattomuudelleen, mutta uskon syyn löytyvän siitä ettei hän edes ymmärtänyt testin tarkoitusta, teko-ohjeita tms. ja on mennyt tilanteessa ”lukkoon”. Tämä oma

arvioni tapahtuneesta perustuu havaintoihini hänestä työsalinympäristössä.

Viides ryhmäni jäsen ei ollut paikalla eikä osallistunut testiin myöhemminkään. Hänen kohdallaan tuloksien tarkastelu olisi ollut mielenkiintoista johtuen siitä että hän osan aikaa päivästä opiskelee peruskoulua ja hänellä on myös diagnosoitu keskittymishäiriö.

Pohdimme Susannan kanssa sitä, kuinka havaittuihin oppimisvaikeuksiin vankilassa tulisi sitten vastata. Keinoja oli vaikea löytää, varsinkin kun tosiasiaa lukivaikeuksiin ei yleensä vankiloissa saa tukea lukiopetuksen tms. muodossa. Vaikka tukitoimet jäisivätkin vähäisiksi, uskomme kuitenkin oppimisvaikeuksien kartoittamisen tukevan vankia tai mahdollisia opiskelusuunnitelmia, kun syy esim. huonoon koulumenestykseen löytyy. Muuttihan tieto omaakin suhtautumistani heihin sekä heidän ohjaukseensa. Näen heidät paremmin yksilöinä joilla kullakin on omat lähtökohdat omaksua ja vastaan ottaa opetusta.

Erialaisten projektien, haastattelujen tai kehittämishankkeiden laatiminen suljetuissa vankilaolosuhteissa on usein äärettömän hankalaa. Kuten nytkin. Oman kehittämishankkeen laatimiseen on vaikuttanut sekä myös vaikeuttanut tiukka salassapitovelvollisuus ja myös se että sijoittajayksikönkin toiminta on alkanut vasta tänä syksynä, loka-marraskuun aikana. Suunnitelmia laativat erikoissuunnittelijat ovat niin ikään aloittaneet uusissa viroissaan. Toiminta on kaiken kaikkiaan vielä niin alussa, että selkeää kuvaa sijoittelutoiminnasta ja suunnitelmien teosta ei monellakaan vankilan henkilökunnasta ole.

Pitää myös muistaa että vangit etenevät kukin omaa rangaistuspolkuaan. Talomme on välillä hyvinkin hektinen vankien läpikulkupaikka; vankeja siirretään eri laitoksiin, osa vangeista vapautuu yllättäen, osa joutuu sairaalahoitoon, mielentilatutkimuksiin jne. Tieto vankien paikalla olosta tai mahdollisista siirroista voivat tulla yllättäen sekä ennustamatta. Joidenkin vankien kohdalla tietoa siirroista ei tarkoituksellakaan kerrota eteenpäin.

Tämän vuoden puolella asteittain käyttöön otettu vankitietojärjestelmä on ollut toimiva väline niille, jotka osaavat sitä sujuvasti käyttää. Ikävä kyllä tämäkin työkalu on havaintojeni perusteella vain harvalla henkilökunnasta jokapäiväisessä käytössä.

Tähän tietokantaan kirjataan mm. riski- ja tarvearviot sekä rangaistusajan suunnitelmat. Siksikään en ole tehnyt varsinaisia arviointilomakkeita kehityshankkeeseeni, koska turhia ja päällekkäisiä papereita on muutoinkin laitoksessamme pyritty välttämään. Vankitietojärjestelmästä (VaTi) löytyy kyllä osiot tarvittavien arvioiden kirjaamiselle.

Oman näkemykseni mukaan vankiloiden lähityötä tekevä henkilökunta (työnjohtajat, ohjaajat, vartijat) tarvitsevat enemmän koulutusta ja informaatioita siitä mitä uusi vankeuslaki käytännössä tarkoittaa, sekä mitä on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen vankeinhoito. Se tiedotus ja koulutus mitä rikosseuraamusvirasto järjestää, tavoittaa yleensä vain murto-osan henkilökunnasta, ja liian usein juuri ne tärkeää lähityötä tekevät henkilöt jäävät ja jättyvät koulutuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi vankityötä ja toimintoja ohjaaville on ensiarvoisen tärkeää tietää miksi työtä tehdään ja mihin sillä tähdätään. Työtoimintaa pitää myös uskaltaa tarkastella kriittisin silmin: mitkä ovat ne työtoiminnassa vaikuttavat tekijät, jotka tosiasiallisesti estävät kunkin vangin uusintarikollisuutta.

Kaikista suurin kysymys onkin mielestäni se, kuinka rangaistusajan suunnitelma saadaan elämään niin, ettei se jäisi vain kauniiksi kuplaksi vankeinhoidon taivaalle. Toisaalta vastuu sen toimimisesta on juuri meillä työntekijöillä, vaikkakin vastuuta vieritetään hyvin mielellään sijoittajayksiköiden ja suunnittelijoiden niskaan. Suunnitteluun osallistuu silti omalla tavallaan hyvin moni vankeinhoidon työntekijä, kuten juuri esim. työkykyarvioita antamalla.

Vaikka laatimani ”arviointityökalu” on varmasti vielä raakile ja liiankin suppea, toivon sen silti avaavan monelle vankitoimintoja ohjaaville edes hiukan paremmin vankityön ja sen arvioinnin menetelmiä sekä tavoitteita.

LÄHTEET:

Alm, J. & Andersson, J. 1995. Reading and writing difficulties at prisons in the county of Uppsala. The Dyslexia Project of the National Labour Market Board of Sweden, Uppsala 18 May 1995.

Bonta, J. (2001) Rikoksenteikijöiden kuntouttaminen – tutkimuksesta käytäntöön. Teoksessa R. Järvenpää & M. Kempas (toim.) What Works. Vankeinhoidon koulutuskeskus 2003

Hypén, K. (2002) Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa M.Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 202-220.

Jensen, J., Lindgren, M., Meurling, A.W., Ingvar, D.H. & Levander, S. 1999. Dyslexia Among Swedish Prison Inmates in Relation to Neuropsychology and Personality. Journal of the International Neuropsychological Society,

Karsikas, V. (2005) Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Pähdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005

Koukkula, E. (2006). Pohjois-Suomen aluevankilan toiminnallisia lähtökohtia suunnittelemaan asetetun työryhmän raportti 27.3.2006

Laakso, K. 1992. Kouluvaikeuksien ennustaminen. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 89. Jyväskylä: Sisäsuomi Oy

Laine, M. (2002) Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa M. Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 123-136.

Mohell, U. & Pajuoja, J. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna 2006

Motiuk, L. (2001). Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa R. Järvenpää & M. Kempas (toim.) What Works. Vankeinhoidon koulutuskeskus 2003.

Ruotsalainen, J. Kuntouttava vankityö. Selvitys työhönkuntouttamisen roolista vankeinhoidossa. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 2/2006

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon julkaisu / esite

Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja (2004) Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2004.

Vankeinhoitolaitoksen organisaatio. Internet-lähde, saatavissa www.vankeinhoito.fi (13.11.2006)

Vankien terveydenhuollon kehittäminen (2003). Työryhmän raportti 31.12.2002. Rikosseuraamusviraston monisteita 1/2003.

Vankien työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmä (1999). Arvioiden tekemisen, kirjaamisen ja käytön käsikirja. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisematon moniste.

Vankilan valmentavan työn opas (2004). Rikosseuraamusalan käsikirja 2/2004. Rikosseuraamusvirasto.

Vuosikertomukset 2001-2004. Kriminaalihuoltolaitos & Vankeinhoitolaitos. Rikosseuraamusvirasto.

Willberg, N. (2002) Erityiset oppimisvaikeudet ja niistä seuraava syrjäytyminen kustannusanalyttisessä tarkastelussa. Laskentatoimen Pro Gradu. Jyväskylän yliopisto.